

Dimitrios Matsangas (ORCID: 0009-0009-3414-2553)
Grecja; e-mail: dimitrios_matsangas@yahoo.gr

Służba zdrowia w Demokratycznej Armii Greckiej w latach 1946-1949

Health service in the Democratic Greek Army 1946-1949

STRESZCZENIE

W opracowaniu została poruszona problematyka dotycząca służby zdrowia podczas okresu wojny domowej w Grecji. Celem opracowania jest pokazanie roli i znaczenia Demokratycznej Armii Greckiej w okresie 1946-1949. Zaprezentowano w nim początki partyzanckiej służby zdrowia, a następnie scharakteryzowano powstanie szpitali i szkolenie personelu medycznego. W artykule wykorzystano metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu oraz dostępne historyczne dokumenty.

Słowa kluczowe: służba zdrowia, Demokratyczna Armia Grecji (DSE), organizacja szpitala.

ABSTRACT

The paper deals with the health service during the Greek civil war period. The aim of the paper is to show the role and importance of the Democratic Greek Army during the period 1946-1949. It presents the origins of the partisan health service and then characterizes the establishment of hospitals and the training of medical personnel. The article uses the method of critical analysis of the literature on the subject and available historical documents.

Keywords: health service, Democratic Army of Greece (DSE), hospital organization.

WSTĘP

Podczas rozpatrywania wojen, zazwyczaj opisywane są batalie, akcje, operacje, sabotaże, bitwy, rzadko kiedy natomiast wskazuje się na bohaterstwo i wkład lekarzy, sanitariuszy oraz pielęgniarek. Należy zatem przyjąć, że są to dwie wojny, gdzie w pierwszej są opisywane strategie, bohaterskie czyny, huk karabinów, dział i pocisków, zaś w drugiej walka lekarzy oraz pozostałego personelu medycznego o życie chorych i rannych, z największym wrogiem.....śmiercią.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie roli i znaczenia służby zdrowia w Demokratycznej Armii Greckiej w okresie 1946-1949.

W dniu 12 lutego 1945 r. w miejscowości Warkiza, został podpisany pakt pomiędzy Rządem greckim a EAM (Narodowy Front Wyzwoleńczy) i ELAS (Grecka Ludowa Wyzwoleńcza Armia), który nie został dotrzymany przez Rząd. W tym też czasie zaczął uzbrajać w broń byłych kolaborantów z batalionów bezpieczeństwa marionetkowego rządu Ralisa, którzy brali udział w pacyfikacjach razem z esesmanami przeciwko ruchowi oporu w Grecji oraz organizacji 'X' współpracujący ściśle z gestapo, KIPO i SD. Od tego czasu rozpoczął się tzw. Biały Terror na członkach i sympatykach Komunistycznej

Partii Grecji (KKE) oraz na działaczach EAM-u ELAS-u i EPON-u (Grecka Patriotyczna Organizacja Młodych). Mordy, tortury, aresztowania i gwałty były na porządku dziennym (tab. 1)

Tabela 1. Terror w okresie 12.02.1945 – 31.03.1946

Wyszczególnienie	Ilość osób
Zamordowani	1.289
Ranni	6.671
Torturowani	31.632
Zgwałcone kobiety	160
Zamachy na życie	509
Napady i rabunki	18.767
Zniszczone biura i drukarnie	677

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Wournas, 1998, s. 32).

W kwietniu 1946 r., po ataku we wsi Litochoro u podnóża Olimpu, powstawały w całej lądowej Grecji jak i na wyspach pierwsze grupy partyzanckie samoobrony pod nazwą Grupy Demokratycznych Zbrojnych Ściganych Bojowników (Ομάδες

Δημοκρατικὸν Ενοπλὸν Καταδωκομένων Αγωνιστῶν). Dnia 28 października 1946 r. powołano do życia Demokratyczną Armię Grecji (ΔΣΕ); na początku działała ona jako partyzantka, a od 1947 r., jako regularna armia z linią frontu a nie „strzelaniem za węglem”. Najcięższe bitwy które się odbyły i zadecydowały o dalszych losach Grecji, odbyły się w północnej Grecji w górach Grammos–Wici w latach 1948–1949.

1. POCZĄTKI PARTYZANCKIEJ SŁUŻBY ZDROWIA

Na początku działalności ruchu partyzanckiego, tj. w 1946 r., brakowało lekarzy, pielęgniarek, sanitariuszy oraz personelu medycznego. Każdy, kto chociaż trochę znał się na udzielaniu jakiegokolwiek pomocy osobom rannym, bądź chorym był niezastąpiony. Rany pierwszych rannych partyzantów były myte wodą, winem i ciepłą oliwą, jako opatrunki używano szmat lub kawałków ubrań, jako watę używano pióra z poduszek, które przykazywała pobliska ludność. Osoby lekko ranne zostawały w oddziałach, pozostali zaś ukrywali się w stodołach dla kóz, w grotach, jaskiniach w lasach, wiedząc, że są w niebezpieczeństwie i że w każdej chwili mogą wpaść w ręce wroga, pomimo że mieli zawsze kilku partyzantów do ochrony. Nieco później, jak zaczęła się rozwijać Demokratyczna Armia Grecji (ΔΣΕ), zaczęły powstawać lecznice – jedna z pierwszych powstała we wrześniu 1946 w centralnej Grecji w górach Hasia we wsi Antrakia.

Do leczenia zaczęli zgłaszać się lekarze, którzy unikali zemsty za swoje przekonania ze strony monarcho faszystów. Pierwszymi lekarzami byli: Nikos Paliuras ps „Kokolias” i Wasilis Dadaliaris, w późniejszym okresie zgłosił się Nondas Sakielariou (rys. 1) – późniejszy komendant służby zdrowia Demokratycznej Armii Grecji (ΔΣΕ) i Takis Skiftis – późniejszy komendant służby zdrowia Demokratycznej Armii Grecji (ΔΣΕ) Centralnego Generalnego Sztabu Południowej Grecji (ΚΤΑΝΕ).

Rysunek 1. Komendant służby zdrowia Demokratycznej Armii Grecji
Źródło: Αρχείο ΚΚΕ (b.d.).

Od 1947 r. zaczęli przybywać lekarze antyfaszyści z Buł-

garii ps „Micos” oraz „Teodor”, z Polski „Hipokrates” i „Aris”, z Austrii Hilda Tzanaluka, z Węgier Tibor, z Cypru Wasilios Wasiliou wraz z żoną Fofa, to właśnie ich syn Georgios został w latach 1988–1993 prezydentem Cypru. Wielu lekarzy ochotniczo wstępowało w szeregi służby zdrowia ΔΣΕ, wśród nich „ojciec” chirurgii partyzanckiej – Georgios Tzanalukas, a także wzięty do niewoli T. Petropoulos, który potem leczył z oddaniem i ofiarnością partyzantów i bojowników DSE (ΔΣΕ). Nadto, podkreślić należy, że zanim powstały szpitale, to wszelkie możliwości i środki leczenia były prowizoryczne. We wspomnieniach napisano: „lekarz w partyzantce ma ograniczone możliwości leczenia, wszystkiego mu brak, ma tylko stetoskop. Nie ma możliwości żeby się zaopatrzyć w lekarstwa, bądź uzupełnić braki. Ma tylko górskie czyste powietrze i wolność” (Sakielariou, 2014, s. 7). Co więcej, „znaczy wiele dla lekarza znajdującego się przed rannym, którego wzrok prosi o pomoc o gazę, a ty siedzisz, patrzysz na niego nie mogąc mu pomóc, odwracasz się szukając kawałka szmaty, albo koszuli, którą porwiesz, żeby użyć jako gazę. Takie chwile w partyzantce były codziennością” (Sakielariou, 2014, s. 38). Dalej, jak opisuje T. Skiftis: „przed każdym atakiem stawialiśmy sale operacyjna w odległości mniej niż dwie godziny od miejsca walki. Wbijaliśmy cztery pale w ziemię, drewno i gałęzie tworzyły stol chirurgiczny zazwyczaj pod drzewami, rzadko kiedy w domach. Wszędzie brak było rękawic chirurgicznych, mieliśmy niewielkie ilości eteru, jak też narkotyków. Były one jedynie w rezerwie, tylko do zabiegów, które musiały być wykonane pod narkozą (jama brzuszna, klatka piersiowa itp.). Wiele razy operowaliśmy w nocy przy świecach, bądź lampie. Jeśli mieliśmy naftę, gotowaliśmy bluzy i zawsze zakładaliśmy je na siebie mokre, ponieważ nie nadążały wyschnąć. Wiele razy, na rany podczas zabiegu spadały krople deszczu albo liście drzew. Jakiemukolwiek lekarzowi, który nie doświadczył takiej medycyny, ciężko jest w to wszystko uwierzyć” (Wurnas, 1998, s. 242–243). W innych wspomnieniach można przeczytać: „zapytałem się towarzysza Sakielariou o sytuację dotyczącą leczenia rannych oraz chorych, tzn. jakich lekarstw używano. Odpowiedział mi z wyraźnym smutkiem, że w tej chwili lekarstwa, które mamy do dyspozycji są w małych ilościach. W tym dniu zdałem sobie sprawę z ogromu problemu naszej partyzantki. Odłożyłem na bok chirurgię i zacząłem wykonywać medycynę ogólną. Wykonywałem codziennie „psychologiczne” terapie na rannych i na chorych partyzantach. Rozmawialiśmy na tematy polityczne, mówiłem im o ich chorobie albo ranach. Zacząłem przystosowywać medycynę do sposobu życia partyzanckiego (rys. 2). Pamiętam, że jako środek leczniczy używałem ciepłych kamienie, które wsadzałem do ogniska, a kiedy się nagrzewały owijałem je w szmaty i potem umieszczałem w miejscu bólu. Ciepło uśmierało ból. Ta „terapia”. stała się słynna i partyzanci często żartowali ze „współczesnej medycyny”. Można sobie wyobrazić jak wyglądała sytuacja partyzanckiej służby medycznej na Peloponezie i na wyspach. Tam było im nad wyraz bardzo ciężko” (Tzanalukas, 1975, s. 27).

Rysunek 2. Sanitariusze w akcji

Źródło: *Apoxeio KKE* (b.d.).

Podsumowując, stwierdzić należy, że sytuacja ówczesnej służby zdrowia była nie tylko zła, ale wręcz tragiczna. Pomimo tego, lekarze ratowali partyzantów wszelkimi dostępnymi sposobami, włączając w to medycynę naturalną. Z biegiem czasu jednak sytuacja służby zdrowia poprawiała się.

2. POWSTANIE SZPITALI I SZKOLENIE PERSONELU MEDYCZNEGO

Dnia 23 grudnia 1947 powstaje Tymczasowy Demokratyczny Rząd (ΠΔΚ). Ministrem zdrowia zostaje profesor habilitowany medycyny Petros Kokalis. Tym samym rozpoczęła się organizacja służby medycznej, nadeszła też pomoc z krajów Demokracji Ludowych w postaci sprzętu medycznego, głównie chirurgicznego, a także lekarstw. Co więcej, do organizacji leczniczych zaczęło napływać coraz więcej lekarzy, jednak mniej niż oczekiwano po apelu lekarza G. Tzanalouka, wygłoszonym przez radio: „dnia 20 grudnia 1947 r. wysłałem z Grammos do rozgłośni radiowej DSE (ΔΣΕ) Wolna Grecja (Ελευθερη Ελλάδα) apel do moich kolegów greckich, jak również lekarzy z zagranicy” (Tzanaloukas, 2010, s. 44). Pierwszą, z cięższych bitew w Grammos była ta o miasto Konica. Trwała ona od 25 grudnia 1947 r. do 9 stycznia 1948 r. Na jej podstawie wyciągnięto wnioski dotyczące organizacji służby medycznej. Jak powiedział Sakielariou: „pojawiają się bezpośrednie problemy, które trzeba zrealizować:

- a) stworzyć szkoły medyczne, które będą w stanie obsadzić medycznie brygady i bataliony skoro nie mogliśmy uzyskać odpowiednią ilość lekarzy,
- b) zorganizować szkole pielęgniarek i pielęgniarzy jak najczęściej,
- c) stworzyć szpitale, oddziały chirurgiczne, lecznice, bataliony sanitariuszy, punkty opatrunkowe, i przerzutu, tak żeby były bezpieczne przed bombardowaniem samolotowym (rys. 3 i 4).

Rysunek 3. „Ojciec” chirurgii partyzanckiej z personelem i rannym

Źródło: *Apoxeio KKE* (b.d.).

Rysunek 4. Sala chirurgiczna szpitala powstałego w Grammos

Źródło: *Apoxeio KKE* (b.d.).

Wszystko to musi znaleźć rozwiązanie, dostosowanie i zorganizowanie względem dojść drogowych do miejsca” (Sakielariou, 2014, s. 87).

Powyższe założenia zostały zrealizowane, powstało wiele Ruchomych Górskich Oddziałów Chirurgicznych (KOX), powstała średnia szkoła medyczna, którą ukończyło 300 bojowników DSE, 152 z nich otrzymało stopnie oficerskie. Służba zdrowia przy Sztapie Generalnym wydała książkę pt. „Proste instrukcje dla pielęgniarki partyzantki”, którą rozdano pielęgniarkom, pielęgniarzom, a także bojownikom (często partyzantom, ponieważ w wielu rejonach była tylko partyzantka). Dodatkowo, zorganizowano batalion sanitariuszy, powstał główny farmaceutyczny magazyn, powstały szpitale, przy których działały służby pomocnicze, takie jak: pralnie, oddział dezynfekcji, kuchnia, apteka, dział zaopatrzenia oraz służba ochrony. „W medycznej służbie zdrowia, służyło ogółem 44 lekarzy, 25 w Grammos-Wici, 16 w Centralnym Generalnym Sztapie Południowej Grecji (KTANE) DSE, pozostali w innych rejonach” (Rizospastis, 2016, s. 12). Nadto „...największe medyczne ośrodki DSE (ΔΣΕ) powstały w północnej Grecji, szpital w Aridei u podnóża góry Kajmakalan (wód termalnych Pozar), szpital ogólny w

Grammos obok rzeki Aliakmonas, szpital Wrondero Prespas, który później został przeniesiony do potężnej groty blisko wsi Kottas” (Rizospastis, 2016, s. 12).

Potwierdzeniem dobrze zorganizowanej i działającej służby zdrowia DSE (ΔΣΕ) jest poniższy przykład. „Tylko w walkach Grammos–Wici byli w stanie zaopatrzyć 12.000 bojowników. W 70-dniowej bitwie w Grammos było 5.000 rannych, tj. 40% całego stanu, z czego 35% powróciło do jednostek po 25 dniach” (Rizospastis, 2016, s. 12). Zatem w okolicy najcięższych walk, w Grammos–Wici, było wielu poszkodowanych. Poniżej przedstawiono statystyki podane przez ojca chirurga partyzanckiej (tab. 2 i 3).

Tabela 2 Zgony po ranach w głowie

Okres	Ilość w %
1914–1918	80
1939–1945	25–40
1948–1949	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Tzanaloukas, 2010, s. 45).

Jak wynika z tabeli, porównując I i II wojnę światową z leczeniem rannych w szpitalu DSE Grammos Wici, zaledwie 10 % z leczonych partyzantów zmarło na skutek odniesionych ran w głowę. Za dowód bardzo dobrego zorganizowania oddziałów medycznych na terenie ówczesnych walk mogą posłużyć poniższe dane.

Tabela 3 Wyniki leczenia rannych w latach 1948–1949

Ilość rannych w %	Powrót do jednostek bojowych (w dniach)
22	15
55	30
2	Nie zdolni do służby
21	zgony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Tzanaloukas, 2010, s. 46).

Jak można zauważyć z powyższej tabeli, do jednostek bojowych powracało po ok. 2 tygodniach aż 22 proc. Rannych, a po miesiącu leczenia ponad połowa. Niestety 1/5 rannych zmarła.

ZAKOŃCZENIE

Działalność służby zdrowia w Demokratycznej Armii Greckiej w latach 1946–1949 była ogromna. Dzięki jej istnieniu wielu młodych partyzantów wróciło do zdrowia, wielu też brało udział w dalszych walkach. Podkreślić również należy, że zorganizowanie szpitali (głównie w Grammos Wici), jak też całej służby medycznej wpłynął na ewakuacje rannych podczas wycofania się brygad DSE na teren Albanii. Było to 1528 osób rannych, których w późniejszym czasie przetransportowano statkami do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, na wyspę Wolin. Na wyspie utworzony został tajny szpital dla rannych z Grecji pod kryptonimem „250”.

LITERATURA

- Αρχείο ΚΚΕ. (b.d.). *Kommounistikó Kómma Elládas*. <http://arxeio.kke.gr/>
- Rizospastis. (21.10.2016). *Kommatiki zoi kie drasi*. <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=9084280>
- Sakielariou, N. (2014). *To igionomiko sto DSE (ΔΣΕ)*. Synchroni Epochi.
- Tzanaloukas, G. (1975). *Enandia sto thanato sto Grammo kie to Bitsi*. Nea Wiwlija.
- Tzanaloukas, G. (2010). *Etniki Andistasi*. PEEA–DSE.
- Wournas, T. (1998). *Istoria tis Neoteris kie Sighronis Elladas*. Patakis.